

10.Sınıf Tarih Beylikten Devlete Osmanlı Medeniyeti Konu Anlatımı

Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Sistem

İnsan

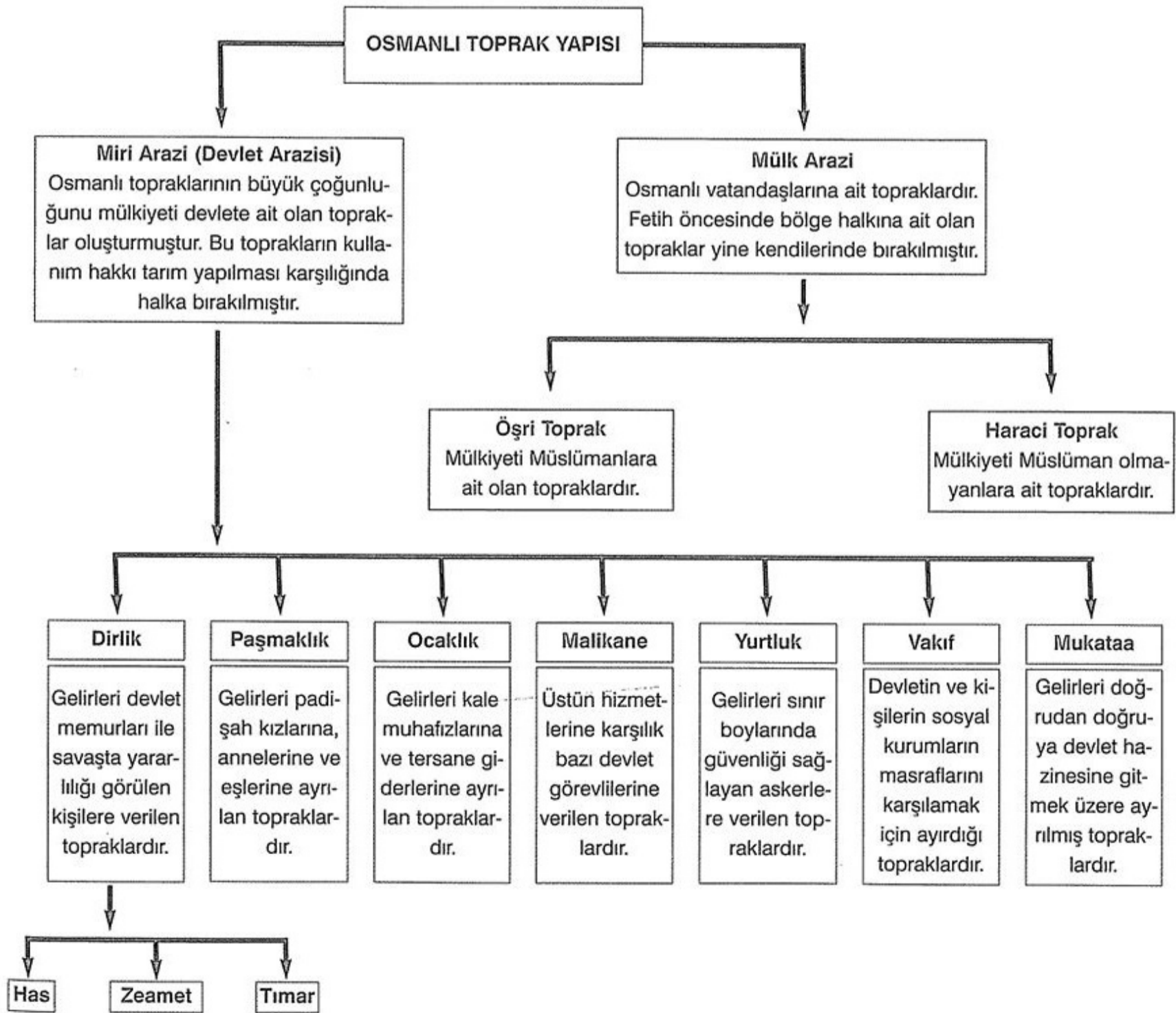
Osmanlı Devleti'nde halka reaya denirdi. İnsanlar uğraş alanlarına uygun olarak köy, kasaba veya şehirlerde yaşarlardı. Yaptıkları ekonomik faaliyetlerden dolayı devlete vergi verirlerdi.

Osmanlı Devleti'nde düzenli bir nüfus sayımı yapılmamıştı. Ancak toprakların ve üzerinde yaşayan insanların kaydedildiği tahrir defterleri Osmanlı nüfusu hakkında önemli bilgiler vermiştir. Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında savaşlar, kıtlık, salgın hastalıklar gibi nedenlerden dolayı genel nüfus azalmıştı. Ancak yeni yerlerin fethedilmesine, güvenliğin sağlanmasına ve ekonomik durumun iyileşmesine bağlı olarak zamanla nüfus artmıştır.

Toprak

Osmanlı Devleti'nde ekilebilen toprakların çoğu devletin malıydı. Bu topraklara miri arazi adı verilir. Osmanlı Devleti kendisine ait toprakların kullanım hakkını reaya vermişti. Halka toprakları dağıtırken her aileye geçimini sağlayacak büyüklükte arazi verilmesine dikkat edilmiştir. Bu uygulama Osmanlı Devleti'nin sosyal devlet anlayışını benimsediğini göstermektedir. Tımar sistemi içinde kullanım hakkı halka verilen topraklara çift deniyordu. Kullanım hakkı çiftçilerden çocuklarına geçiyordu.

Osmanlı Toprak Yapısı

Osmanlılarda toprağın mülkiyetinin devlete ait olması büyük toprak ağalarının ve hanedanların ortaya çıkmasını engellemiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nde Avrupa'da görülen feodal sistem ve toprağa bağlı köle çiftçi sınıfı oluşmamıştır.

Tarım

Osmanlı ekonomisi büyük ölçüde toprağa dayalıydı. Bu nedenle devletin en önemli gelir kaynağını da tarım oluşturunuyordu.

Devlet tarafından ekilip biçilmesi için toprak verilen köylü kullanım hakkına sahip olduğu bu toprakları ekip biçerek kendi geçimini sağlar, öldüğünde ise toprakları çocuklarına geçerdi. Ancak köylü toprağı satamaz, vakfedemez ve devredemezdi.

Miri arazilerde köylü, tımar sahibi ve devletin karşılıklı sorumlulukları vardı:

Halkın sorumlulukları :

- Sebepsiz yere toprağı üç yıl üst üste boş bırakmamak
- Toprağı habersiz terk etmemek
- Ürettiğı ürünün vergisini tımar sahibine ödemek

Tımar sahibinin sorumlulukları :

- Köylünün güvenliğı ve düzenini sağlamak
- Üretim araçlarının temininde ve ihtiyaçlarının karşılanmasında köylüye yardım etmek
- Gelirinin belli bir bölümüyle asker yetiştirmek

Devletin sorumlulukları :

- Halkın huzur ve güvenini sağlamak
- Adaleti tesis etmek

Hayvancılık

Hayvancılık Osmanlı ekonomisinin temel unsularından biri olmuştur. Osmanlı Devleti'nde et ve süt gibi temel gıda maddelerinin karşılanmasının yanı sıra ulaşım, taşımacılık, ve dokumacılık sektöründe de hayvancılıktan yararlanılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde özellikle konar-göçer aşiretler hayvancılıkla uğraşmışlardır. Bursa, Balıkesir, Manisa, Aydın ve İzmit önemli hayvancılık merkezleriydi. Başta koyun ve keçi olmak üzere sığır, manda, at, katır, deve ve eşek beslenmekteydi.

Devlet hayvancılıkla uğraşanlardan adetağnam denilen bir vergi alırdı. Osmanlı Devleti'nde hayvancılığın gelişmesine bağlı olarak Bursa ipek, Ankara tiftik, Selanik çuha, Bulgaristan aba üretim merkezi olmuştur.

Ticaret

İç Ticaret

Osmanlı Devleti doğudan ve batıdan gelen ticaret yollarının kesiştiğı bir yerde kurulmuştu. Bu yüzden Osmanlı Devleti kurulduğı andan itibaren ticaretin gelişmesi için çalışmalar yapmıştırd.

Osmanlılar ticareti geliştirmek amacıyla;

- Ticaret eşyalarından alınan vergileri düşük tutmuşlardır.
- Osmanlı vatandaşlarının yanında yabancı tüccarların da Osmanlı ülkesinde ticaret yapmasına izin vermişlerdir.
- Ticaret yolları üzerinde hanlar ve kervansaraylar yapmışlar, kervanların buralarda en rahat ve ucuz konaklamasını sağlayacak önlemler almışlardır.

- Ticaret yolları üzerindeki menziller arasında at, katır ve deve kervanlarının sefer yapmaları için gerekli imkanları sağlamışlardır.
- Ana yolları ve geçitleri derbentçi denilen güvenlik elemanlarının gözetimi altında tutmuşlardır.
- Şehirlere gelen malların düzenli bir şekilde dağıtılması için bedestenler, çarşılar ve kapan hanları kurmuşlardır.

Bedesten: Osmanlı Devleti'nde kumaş, mücevher ve çeşitli kıymetli eşyaların alım satımının yapıldığı, eşit büyüklükte kubbelerle örtülü, bir çeşit kapalı çarşılardır. Osmanlı Devleti'nde ilk bedesten Bursa'da Orhan Bey tarafından yaptırılmıştır.

Kapan Hanı: Her biri tek cins ticaret malının toptan satışı ya da dağıtımının yapıldığı kapalı pazar yerleridir. Kapan hanları toplanıp dağıtımı yapılan malların adını alırlardı. Satılan mal deri ise "deri kapanı", yağ ise "yağ kapanı", un ise "un kapanı" gibi.

Şehirlerde esnafılık yapan ve ticaretle uğraşanlar Ahiliğin birer kolu olan esnaf loncalarına bağlıydılar. Her esnaf grubunun bir loncası vardı. Loncaları oluşturan meslek erbabına "hurfet" denirdi. Loncalar bir taraftan şehir ekonomisinin düzenli yürümesini sağlarken bir taraftan da üretici ve tüketicinin haklarını korurdu. Şehirlerde dükkan açma hakkına gedik denirdi. Gediğe sahip olmak için çıraklık ve kalfalık yapıp son olarak loncadan ustalık belgesini almak gerekirdi.

Şehirlerde kapalı pazar yerlerinin dışında açık pazar yerleri de vardı. Yılın, ayın veya haftanın belirli günlerinde kurulan bu açık pazarlarda her türlü malın alımı ve satımı yapılırdı. Bu tip pazarlar satılan malın adıyla (odun pazarı, hayvan pazarı, at pazarı gibi) anılırdı.

Osmanlı Devleti'nde muhtesip ve emin adı verilen görevliler çarşı ve pazarlarda satılan malların kalitesini ve fiyatını denetlerlerdi.

Dış Ticaret

Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da egemenlik alanını genişletmesi, egemen olduğu topraklarda güvenliği sağlaması ve liman şehirlerini ele geçirmesi, XIV. yüzyılın sonlarından itibaren dış ticaretin gelişmesini sağlamıştır. Yıldırım Bayezid zamanında Erzincan'a kadar olan toprakların alınması sonucu, İran'dan gelip Trabzon'a giden kervanlar, Bursa yolunu tercih etmeye başlamışlardır.

Osmanlıların, Hint ve Arap mallarının Anadolu'ya giriş limanları olan Antalya ve Alanya'yı almaları buralara gelen tüccarların güven içinde Bursa'ya ulaşmalarını sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde iç ve dış ticaretin gelişmesi,

- Ülkede üretimin artmasını
- Ülkeye para girişinin artmasını
- İşsizliğin azalmasını
- Halkın refahının yükselmesini

sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde Eğitim Sistemi

Osmanlı Devleti, bireylerin topluma yararlı ve meslek sahibi insanlar olmalarını, kanunlara uymalarını hedefleyen bir eğitim anlayışını benimsemiştir.

XVII. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nde Sivil eğitimin yapıldığı Sıbyan Mektepleri, medreseler, askeri eğitim yapılan Acemi Oğlanları Ocağı, Yeniçeri Ocağı, Enderun Mektebi mevcut örgün eğitim kurumlardır. Camiler, tekkeler, zaviyeler, loncalar ile öğretim yapılan saray ve konaklar da yaygın öğretim kurumlarıydı. Osmanlılar gayrimüslim halka da eğitim ve öğretim alanında özgürlük vererek, kendi okullarını açmalarına izin vermişlerdir.

Mesleki Eğitim

Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki esnaf teşkilatı olan ahilik Osmanlı Devleti'nde lonca teşkilatı adıyla devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'nde zanaatkarların örgütlendiği loncalarda usta-çırak ilişkisi içerisinde mesleki eğitim verilmiştir. Meslek sahibi olup işyeri açmak isteyenler bu eğitimi tamamlamak zorundadır. Mesleki eğitimi tamamlayıp ustalık belgesi almaya icazet denirdi. Loncalar meslek eğitiminin yanında ahlaki ve kültürel eğitimin gelişmesine de önem vermişlerdir.

Saray Eğitimi

Osmanlı sarayı yalnızca devletin yönetildiği bir yer değil aynı zamanda yönetici yetiştirilmesinden hanedan mensuplarının eğitilmesine kadar birçok yönü olan bir okuldu.

Enderun

XV. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde yönetici yetiştirmek için açılan saray okuludur. Kuruluşu tam olarak Fatih döneminde tamamlanmıştır.

Enderun mektebine başlangıçta devşirme sistemiyle toplanan Hristiyan ailelerin çocukları alınmıştır. Türk ailelerinin yanında İslam dinini ve Türkçe'yi öğrenen bu çocuklar daha sonra Acemi Oğlanlar Ocağı'na alınırlardı. Burada başarılı olanlar Enderun mektebine girerlerdi.

Enderun'da öğrenciler bedeni ve askeri eğitim yaparlar, saray işlerini öğrenirler, yeteneklerine uygun bir sanatta uzmanlaşırlar ve İslâmi bilgilerini artırırlardı. Bu bilgiler birbirlerinin devamı olan yedi oda içinde verilirdi. Bu odalar: Büyük Oda, Küçük Oda, Doğancılar Odası, Seferi Odası, Kiler Odası, Hazine Odası ve Has Odadır. Her odanın eğitimi öğrencilerin kabiliyetlerine göre bir ya da iki yıl sürerdi. Öğrenciler alt odalardan eğitime başlar, başarılı oldukları takdirde üste doğru yükselirlerdi.

Eğitimlerini tamamlayanlar birunda ya da taşrada yönetici olarak görevlendirilirdi. Buna çıkma denirdi. Enderun'dan birçok sadrazam, vezir, komutan, müzisyen, şair, nakkaş ve ressam yetişmiştir.

Harem

Topkapı Sarayı'nda padişahın annesi, eşi ve çocuklarının yaşadığı bölüme Harem denir. Harem'de padişahın yaşadığı bölüme Hünkâr Dairesi denirdi.

Harem aynı zamanda saray kadınlarının yetiştirildiği bir okul gibidir. Hareme alınan cariyeler disiplini bir eğitimden geçirilir; müzik, resim, edebiyat gibi dersler alır, dinî bilgiler öğrenirlerdi.

Şehzadegan Mektebi

Şehzadelerin (padişahların erkek çocukları) ilköğrenimlerini gördükleri saray okuludur.

Askerî Eğitim

Osmanlı Devleti'nin merkez ordusu olan Kapıkulu ordusunun içerisinde ocak adı verilen askeri bölümler vardı. Her ocak uzman olduğu alanla ilgili eğitimin verilmesinden de sorumluydu.

Kapıkulu ocaklarına girmeleri için alınan devşirmeler, Türk ailelerin yanında Türk İslam geleneklerini öğrendikten sonra Acemi Ocağı'na alınır, buradan kabiliyetlerine göre diğer ocaklara geçerlerdi.

Kılıçhane: Kılıç gibi kesici silahların yapımı ile ilgili askerî sanat mektebidir.

Tophane: Top döküm ve yapımı ile ilgili askerî sanat mektebidir.

Humbarahane: Havan toplarını ve el bombalarını yapan askerî sanat mektebidir.

Tüfekhane: Tüfek yapımı, bakımı ve onarımı ile ilgili askerî sanat mektebidir.

Mehterhane: Osmanlı Devleti'nde askeri mızıka okulunun adı "Mehterhane"dir. Osman Bey döneminden beri var olduğu sanılmaktadır. Mehter, savaşlarda askerlerin yiğitlik ve savaşçılık duygularını artırır. Mehter bölüğünün barındığı yere "Nevbethane" denirdi. Fatih, saray yakınlarında Demirkapı'da bir nevbethane yaptırmıştır. Kanunî ve III. Selim mehterhane ile yakından ilgilenmişlerdir.

Eski bir Türk geleneği olan ve Osmanlılarda da görülen sürek avları da bir tür askeri eğitimidir.

Osmanlılar denizciliğe de önem vermişlerdir. 16. yüzyılda Barbaros Hayrettin Paşa, Turgut Reis, Piri Reis, Şeydi Ali Reis ve Kılıç Ali Reis gibi önemli denizciler yetişmiştir.

Kanuni döneminde Barbaros Hayrettin Paşa'nın kaptanı deryalık makamına getirilmesinden sonra Osmanlı donanması, çağın teknolojisine uygun gemi yapımına önem vermiş ve uygulamalı eğitimle denizciler yetiştirmiştir.

Osmanlı deniz seferlerine çıkan leventler ve azapların yetiştirilmesinde tersane önemli görevler üstlenmiştir.

Medrese Eğitimi

Medreseler Osmanlı eğitim sisteminin temel kurumlarıdır.

İlk Osmanlı medresesi Orhan Bey döneminde kurulmuştu.

Fatih ve Kanuni dönemine gelindiğinde medrese eğitimi zirve dönemine ulaşmıştır.

Osmanlı medreselerinde müftü, kadı, müderris, hekim, astronom ve matematikçiler yetiştirilmiştir.

Tıp eğitimi, Darüttıp Medreselerinde verilir ve devletin doktor ihtiyacı bu medreselerden karşılanırdı.

Hadis eğitimi Darülhadis Medreselerinde verilirdi.

Hafızlar ise Darülkurra Medreselerinde yetiştirilirdi.

Matematik ve astronomi eğitimi ise Darülhendese Medreselerinde verilmekteydi. Bu durum Osmanlı medreselerinin öğretim verdikleri alanlara göre uzmanlaştıklarını gösterir.

Osmanlılarda sıbyan mektebini (mahalle mektebi) bitirenler isterlerse medrese eğitimi alabilirlerdi. Eğitimini sürdürmek isteyen öğrenci ilk derslerine haşiyeyi tecrit denilen medreselerde başlar daha sonra Hariç ve Dahil medreselerinin derslerini de gördükten sonra Sahniseman ve Süleymaniye Medreselerine devam ederdi. Bu medreseleri tamamlayan öğrencilere müderrislik veya kadılık yapabileceğine dair diploma verilirdi. Osmanlı Devleti'nde medrese eğitimi alanlar ilmiye sınıfına dahil olarak şeyhülislamlık makamına kadar ulaşabilirlerdi.

Dinî Kurumlardaki Eğitim

Osmanlı Devleti'nde her eğitim kurumunda din eğitimi verilirdi. Cami, tekke ve zaviyelerde ibadet için toplanan halka dinî öğütler ve ahlak kuralları anlatılırdı. Tefsir, fıkıh, hadis, hat (güzel yazı) ve tezhip (süsleme) dersleri verilirdi.

Camiler, ibadet vesilesiyle topluma dini - ahlaki bilgi ve öğütler verilen yerlerdi. Toplumu ilgilendiren güncel konuların tartışıldığı camilerden çoğu defa okul olarak da yararlanılmıştır. Herkesin katılabildiği dersleri "dersiâm" denilen kişiler anlatırdı. Halk konuşmacının etrafında halka oluşturur ve anlatılanları dinlerdi. Bu uygulama doğu toplumlarında sıkça görülmüş ve sözlü kültürün gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Halk bu derslere oldukça fazla ilgi göstermiş, dolayısıyla camiler toplumun kültür seviyesinin yükselmesinde etkili olmuştur.

Mahalle Mektepleri çoğu zaman camilerin içerisinde veya yanındaydı. Tekke ve zaviyelerde görülen eğitim ise daha çok dinî konulardaydı. Buralarda tefsir, hadis gibi derslerin yanında Arapça ve Farsça dersleri de verilirdi.

Osmanlı Devleti'nde loncalar meslek eğitiminin yanında ahlaki ve kültürel eğitimin gelişmesine de önem vermişlerdir. Bu teşkilat, toplumda dayanışmayı sağlayarak devletin gücüne g katmıştır.